

Konya Darümuallimini'nde Eğitim Yönetimi ve Denetimi*

Educational Administration and Supervision of Konya Darulmuallimin

Seyit TAŞER**

ÖZET

Günümüzde eğitim fakültelerinin Osmanlı Devleti'ndeki karşılığı olan kurumlar, darümuallimin ve darümuallimatlar olup, darümuallimin "erkek öğretmen okulu" manasına gelmektedir. Öğretmen yetiştiren bu kurumların kuruluşu ve gelişmesi XIX. yüzyıla tesadüf etmekteydi. Bu asırda her alanda gelişme ve ilerleme sağlanması için çareler aranmaya başlanmış ve bunun için somut adımlar atılmış, atılan bu adımlar, eğitim alanına da yansımıştır.

XIX. yüzyıl ortalarında 1848 senesinde, Sultan Abdülmecid zamanında Darümuallimin-i Rüşdiye açılmış ardından, 1868'de sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla darümuallimin-i ibtidâiye şubesinde eğitim vermeye başlanmıştır.

Öğretmen yetiştiren kurumların İstanbul dışındaki merkezlerde açılma süreci ise Sultan Abdülaziz döneminde başlamıştır. Bu süreçte Konya, darümuallimin kurulan ilk vilayetler arasında yer alır.

Eğitim yönetimi kavramı; öğrenci, öğretmen, okul, sınıf, sınavlar, bütçe gibi eğitimin işleyişine yönelik birçok unsuru kapsamaktadır. Çalışmamızda, Konya Darümuallimin mektebi bu maddeler açısından değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu kurumda yapılan teftiş veya denetim sırasında, üzerinde durulan meselelere yer verilmiştir. Bu hususlar, arşiv belgeleri ışığında incelenmiş ve Konya'da öğretmen yetiştiren kurumun işleyişi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Darümuallimin, Eğitim Yönetimi, Denetim

Çalışmanın Türü: Araştırma

ABSTRACT

The equivalents of the education faculties in present day, were the foundations named darümuallimin during the times of the Ottoman Empire. Darümuallimin was the male teacher education faculty. The establishment and development of this foundation was in the XIX. Century, a time period of important developments as the Empire tried to renew itself.

In the middle XIX. Century, during the reign of Sultan Abdülmecid, Darümuallimin-i Rüşdiye was established in 1848. In order to train teachers for the primary education the "ibtidâiye" department began its education in 1868. This need was the driving force behind the establishment Darümuallimins.

The dispersion of teacher training facilities to began during the reign of Abdülaziz. Konya was among the leading positions during this process.

The concept "Administration of Education" includes some elements like student, teacher, school, class, examinations, budget. The Darümuallimin is going to analyzed taking these issues into consideration. Furthermore the issues arising during the inspections are going to be mentioned. These issues are going to be reported as they are on archive documents. Hence, the operation and foundation of these teacher education institutions are going to be analyzed in detail.

In the social life, education plays very important role in the stabilization of the individuals' actions and the establishment of the concept of duty and responsibility. In the process of training the individual, the greatest responsibility belongs to school and teacher after the family. For this reason, the teacher is needed to be well educated.

The sources inform that the literacy rate of the Ottoman society in the nineteenth century is quite low. Some expedients were sought for this problem in the Reformation (Tanzimat) Era, like opening new schools. There was also felt a need for a qualified labor in some vocations. So the schools were opened to meet this need.

In attempt to train educators in the modern sense, the State opened Darümuallimin-i Rüşdiye (School for Training Secondary School Teachers) in the year 1848, which sought and contributed to the spread of the modern education method. As a result of making the primary education obligatory, the number of the primary schools increased rapidly. So the Darümuallimin also supplied teachers for these schools.

The projects related to the Darümuallimin were dealt with by the educational council in Konya that handles the educational issues. As consequence of the increase of the students in the reformed primary schools, the project of opening a school to train teachers was discussed. So such a school was opened in the city of Konya in 1875 which trained teachers for the primary and secondary (ibtidâiye and rüşdiye) schools.

For this school, a portion was allotted from the imperial budget. Of the expenses of the school, one can mention the money spent on building and restoration as well as the personal salaries and student stipends. This school conducted its education at a rented building. This school has a branch of internship that had its own budget, too. The budget of the school varied from one year to the other.

When this school was first opened, there were few teachers. But when the number of the students increased, the need for teachers also increased. The school has a director, a vice director, one officer and one servant. The school, having only a couple of

* Bu makale doktora tez çalışmasından derlenmiştir.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi

teachers initially, had fifteen teachers between the years 1913 and 1914, seven of whom graduated from the Darü'l-muallimin-i İbtidâiye and from Darümuallimin-i Âliye. The teachers who graduated from "Darümuallimin-i Rüşdiye, Halkalı School of Agriculture, İdadi and Sultani Schools and privating schools" also worked of the Darümuallimin in Konya. It seems that a considerable portion of the teachers graduated from the Darümuallimin. They are young and receive a salary of approximately thousand kuruş. They are gradated as of the first, second and third rank in accordance with their work experience and period. While some of the teachers taught only one course, the others taught several ones. The director and the vice director also participated in the teaching activities.

The number of the students in the Darümuallimin in Konya differed in years. In the initial years, it had around 80-90 students. But they tried to increase the number of the students and discussed this issue in the educational council of the city. But they first needed to enlarge the physical infrastructure of the school. So they managed to increase the number of the students up to around 130-140. We know the total number went up to 179 in the year 1923. In "Tatbikat Mektebi" (internship school), around one hundred students were trained.

The Darü'l-Muallimin in Konya provided the students with some amount of stipends. Paying per month thirty kuruş, the school tried to help the students meet their basic needs and encourage them to become teachers in future.

In the Darümuallimin, a steady curriculum was followed, though the syllabus slightly differed according to the regulations promulgated by the government.

The syllabus includes various courses such as: Kurân-ı Kerim , Arapça, Farsça, Tarih, Coğrafya, Hesap, Yazı and Osmanlıca. The courses of Resim and Müzik were added to the program in 1913. It is understood that the "agriculture course" also added to syllabus. Graduates have worked various tasks such as, manager, inspectors and teacher. Every year, average 30-40 students have graduated from "Konya Darümuallimin" Officials in darümuallimin are: bevab (attendant), cook, clerk, stock clerk, bookkeeper and walker

"Provincial Education Inspectors" were made inspection application of the darümuallimin. According to regulations related to inspection, the inspectors have to inspect darümuallimin twice a year. It is understood that during the inspection are given great importance to the darümuallimin. Incompatible with the student movement has been punished in the darümuallimin. Students and teachers are required to comply with the provisions of in the discipline regulations. In addition to penalties at darümuallimin are also given awards. Because when teachers work diligently, "Maarif Nişanı" has been given them. After the declaration of the republic, Darümuallimin has been named "teachers' training school".

In the process of spreading the darümuallimins in Anatolia, Konya took part in the first place also in terms of number of students and teachers. Starting from the first year it was opened Konya Darümuallimini has shown a significant improvement. İnstitution's students, teachers and the number of graduates has increased. The school's physical structure edited and the period of training extended. Arrangements have been also made in the syllabus.

Keywords: Konya, Darümuallimin, Administration of Education, Supervising

The Type of Research: Research

GİRİŞ

Bireyin ve toplumun eğitilmesi gerek milletin gerekse devletin huzuru ve istikbali açısından oldukça önemli bir konudur. Eğitimin önemi, öncelikle insanlar arası iletişimde kendini göstermektedir. Hayatın her alanında eğitilmiş insanlarla işler daha nitelikli ve verimli bir şekilde yürüyebilecektir. Bu noktada öğretmenlerin önemi ortaya çıkmaktadır.

Eğitmciler, öncelikle bireyin eğitimini sağlar. Bireyin eğitimi ailenin eğitimini, sosyal yapının temeli olan grubun eğitimi sonuçta toplumun eğitimini etkileyecektir. Aile eğitimi bireyi belli bir noktaya kadar getirmektedir. Bundan sonra birey zamanının büyük bir bölümünü okulda geçirmektedir.

Eğitimin sağlıklı bir şekilde yürümesi için öncelikle öğretmenlerin iyi bir eğitim alması gereklidir. Modern anlamda öğretmen yetiştirmenin temeli 1848 senesinde atılmıştır. Bundan bir buçuk asır kadar önce öğretmen yetiştirmek üzere açılan bu kurum medreselerden ayrı bir statüdedir. Darümuallimin-i Rüşdiye ismiyle açılan bu kurum, rüşdiye mekteplerine öğretmen yetiştirmiştir.

Eğitim tarihimizde Tanzimat döneminde, öğretim yöntemindeki gelişme ve değişimler için usul-i cedide (yeni usul) kavramı kullanıldı. Uygulanacak yeni usul ile eğitimde niteliğin artırılması hedeflendi. Usul-i cedide üzere eğitim verecek ibtidâiye mekteplerinin açılması sonrasında bu mekteplerin öğretmen ihtiyacının karşılanması gerekli görüldü. Yeni usulü öğretecek, yayacak ve geliştirecek muallimleri yetiştirmek için darümualliminler ve darümuallimatların hizmet vermesi planlandı.

İlköğretimin zorunluluğu meselesi, Osmanlı Devleti'nin maarife ilişkin kanun ve nizamnamelerinde ve modernleşme sürecinde söz konusu edilmeye başlar. II. Mahmut'un 1824 tarihli ibtidâi tahsilini mecburi kılan fermanının (Cevad,1338;1) ardından, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde (1869) de ilköğretimin zorunluluğu meselesine yer verildi. Ardından her mahallede sıbyan mektepleri kurulmaya başlamıştır. Bu sıbyan mekteplerine öğretmen ihtiyacının karşılanması amacıyla, Darümuallimin-i Sıbyan 1868 senesinde

açılmış, 1870 yılında kız sıbyan ve rüşdiye mekteplerine bayan öğretmen yetiştirmek amacıyla Darülmuallimat kurulmuştur.

Çalışmamızın amacı, darülmualliminin İstanbul dışındaki vilayetlerdeki işleyişini Konya örneğinde vermektir. Darülmuallimin hakkında, muallimler, öğrenciler, okulun idaresi ve denetimi konularındaki her bilginin eğitim tarihimizde öğretmen yetiştirme konusuna ışık tutacağı düşünülmüştür. Bu şekilde, eğitim tarihimizde önemli yeri olan bir eğitim kurumu tanıtılmıştır.

Çalışmamızda çoğunlukla Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinden yararlanıldı. Maarifle ilgili arşivdeki dosyalar incelenerek konu ile ilgili belgeler elde edildi ve günümüz harflerine çevrilerek çalışmamızda yer verildi. Teftişle ilgili dosyalar tarandı. Bunun yanında çeşitli telif eserler ile TBMM Zabıt Ceridesi ve istatistik mecmusına bakıldı. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde teftiş defterleri incelendi.

1. Darülmuallimin'in Konya'da Açılması

XIX. yüzyıldan ve özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilânından sonra, eğitimdeki gelişmeler birbirini takip etmiştir. Bu süreçte yerel idareciler ve toplumun önde gelenleri dâhil olmak üzere eğitime sahip çıkılmaya çalışılmıştır.

Eğitime verilen önemin artması ve bu sürecin devam etmesi neticesinde, vilayet merkezlerinde maarif meclisleri oluşturulmaya çalışıldı. Bu meclisler veya komisyonlar marifetiyle vilayette eğitime ilişkin düzenlemeler yapılır. Bu düzenlemeler sırasında maarifin temel basamağı olan sıbyan mekteplerinin islahına önem verilmiştir.

Sıbyan mekteplerinin düzenlenmesi konusu Konya'da 1874 tarihinde maarif komisyonunda da ele alınır. Komisyonunda mekteplerin sayısının artırılması gündeme gelmiştir. Bu amaçla, dört yüz öğrencinin eğitim alabileceği bir kız mektebi ile iki yüz elli erkek öğrencinin eğitim görebileceği altı tane sıbyan mektebinin inşası için adım atıldı. Mekteplerin sayısının artması, burada öğrenim gören talebe için muallim ihtiyacını doğurmuştur. Açılan okullar usul-ı cedide (yeni usul) üzere eğitim vermektedir. Bu mekteplere aynı zamanda, yeni usul üzere öğretmenler yetiştirilmesi söz konusu edilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA, ŞD, 207-23, 1291.C.7)

Osmanlı Devleti'nde darülmualliminlerin İstanbul dışında yaygınlaşması sürecinde bazı vilayet merkezlerinde öğretmen yetiştiren okullar açılmıştır. Bu öğretmen okullarının birçoğu ibtidâie mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulur. İstanbul'da 1848 senesinde eğitime başlayan ilk darülmualliminin ise, rüşdiye mekteplerine öğretmen yetiştirdiği bilinmektedir.

Vilayet darülmualliminleri öncelikel Bosna, Girit ve Konya'da (1875) açılırken; bu okullar 1882-1890 seneleri arasında Sivas, Bursa, Amasya, Kastamonu, Kudüs, Trabzon, Edirne'de daha sonra da Selânik, Kosova, Manastır, Aydın, Halep, Elazığ, Erzurum, Musul, Van ve Bolu vilayetlerine yayılmıştır (Akyüz, 2004:s.216). Aslında Konya'da darülmuallimin açılması kararı 1874 senesinin son aylarında alınmıştır.

21 Teşrinisani 1290 (3 Aralık 1874) tarihli belgede Konya'da altı adet sıbyan mektebinin açıldığından bahsedilmektedir. Bu mektepler için muallimler yetiştirilmek üzere vilayet merkezinde bir darülmuallimin açılmasına karar verilmiştir (BOA., MF.22-22, 1291.L.24)

Konya'da maarif komisyonunda ele alınan diğer konular mekteplerin eksiklerinin tamamlanması, hoca ve bevvaların tayin işleri vb'dir. Vilayette maarif işlerinin artması sonucu, komisyonunun meclise dönüştürülmesine karar verilmiştir (BOA., ŞD., 207-36, 1292.Za.26). Maarif Meclisi'nde Konya'daki darülmuallimin ile ilgili konular da görüşülmüştür.

Konya Darülmuallimini hem rüşdiye hem ibtidâie mekteplerine muallim yetiştirmiştir. Bu şekildeki okullar arasında, 1910 senesinde Kosova, Ankara ve Diyarbakır Darülmualliminleri bulunmaktadır. Konya darülmuallimini aynı zamanda yatılı olarak hizmet vermiştir (BOA.,MF.İST., 10-12, 1328.L.9).

2. Konya Darülmuallimini'nde Eğitim Yönetimi

Eğitim yönetimini bir kurum bazında ele aldığımız çalışmamızda, bu kurumun mâli yapısı, muallim ve öğrencileri, mezunları, sınav programları gibi konuları ele almamız gerekecektir.

2.1. Konya Darülmuallimini'nde Mâli Yönetim

Darülmualliminde belli gelir kaynakları olduğu gibi giderlere ait çeşitli kalemler de bulunmaktaydı. Gider kalemleri arasında, okulun binasına ait tamir ve inşaat masrafları, muallim ve öğrencilere verilecek aylıklar ile çeşitli masraflar yer alıyordu.

Konya Darülmuallimini için senelik bütçeden belli oranda pay ayrılmaktadır. Konya Darülmuallimini'nin kurulduğu yıllarda, senelik masraflarının 30.000 seviyesinde olacağı tahmin edilerek, mektebin yeri de tespit edilir. Darülmualliminde muallim maaşları için de masraflarla birlikte 12.000 kuruş kadar bütçeden pay ayrılması planlandı. Bu meblağın 1874 senesi maarif bütçesinin 5. faslından hazineден ödenmesi hususuna ilişkin olarak maliye nezaretine bilgi verilmiştir (BOA., ŞD, 207-23, 1291.C.7). Konya Darülmuallimini'nde öğrenci ve öğretmen sayısındaki artış nedeniyle ve gelişimin artarak devam etmesi üzerine bütçeden ayrılan pay da artmıştır.

Aşağıda bununla ilgili bir tablo yer almaktadır.

Tablo 1. 1913-1914 Ders Yılında Konya Darülmuallimini'ne Ayrılan Bütçe (Maarif-i Umumiye Nezareti, (MUN)1336)

Senelik Ödenek		Toplam	1912-1913 eğitim öğretim senesi ödeneği
Maaşlar	Masraflar		
123.000	273.180	346.180	302.380

Konya Darülmuallimini için bütçeden ayrılan pay seneler itibariyle farklı olabilmektedir. Maaşlar ve çeşitli masraflar için ayrılacak miktarlar ayrı ayrı belirlenmiştir. Masraflar için ayrılan pay daha fazla orandadır. 1912-1913 eğitim öğretim yılına oranla 1913-1914 senesinde bütçeden verilen ödeneğin daha fazla olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde darülmualliminlerin bir kısmı kendi binasında bir kısmı kira olarak tutulan bir hanede eğitime devam etmiştir.

Konya Darülmuallimini 1913-1914 eğitim öğretim yılında kiralanmış bir hanede eğitime devam etmektedir. Bu yerin kira bedeli, 30.780 kuruştur(MUN, 1336).

Konya Darülmuallimini binası ve çeşitli masraflar için okula çeşitli tarihlerde bütçeden ödenek ayrıldığını görmekteyiz.

Darülmualliminin çeşitli masrafları için 1893 senesinde, verilen payın yetmeyeceği düşünülerek, 240 kuruş zam yapılmıştır (BOA., MF.MKT, 180-71, 1311.S.29).

Darülmuallimin binasının çeşitli tarihlerde tamir edilmesi de bütçeyi ilgilendirmektedir. Örneğin, 1907 senesinde binanın tamir edilmesi için 3.880 kuruş bütçeden ayrılmıştır. Bu pay, “darülmualliminin inşaat masrafları” kaleminden verilmiştir (BOA., MF.MKT, 995-64, 1325.R.12).

Vilayet darülmualliminlerinde açılan uygulama okulları da bütçeye yük getirmişti. 1916 senesinde darülmuallimin ve darülmuallimat bütçelerine 350.000 kuruşluk bir aktarma yapılmıştır. Ayrılan bu paranın, Konya'da inşa edilecek “tatbikat ibtidâî mektebi” için kullanılması amaçlanmıştır (BOA., DH.UMVM, 24-10, 1335.S.11).

Konya'da darülmuallimin için 1918 senesinde 150.000 kuruş ayrılmıştır. (BOA., DH.UMVM, 24-32, 1337.B.11). 1919 senesinde ise, darülmualliminin inşaatı ve diğer masrafları için bütçeye konulan miktara ilave yapılmak suretiyle, 90.000 kuruş ödeme yapılmıştır (BOA., DH.UMVM, 24-27, 1337.R.20).

2.2. Muallimler

Konya Darülmuallimini'nde ilk yıllarda bir müdür, bir müdür yardımcısı, bir memur ve birkaç hizmetli ile az sayıda öğretmen görev yapıyordu (Çıpan, 1998;24). Öğretmen sayısı iki kişiden ibaretti. (Akyüz, 2004 ;217) Konya Darülmuallimini'nde ilk kurulduğu yıllarda öğrenci ve muallim sayısının sınırlı olduğu anlaşılır. Zamanla bu sayı artmış ve on beşi bulmuştur.

Konya Darülmuallimini'ndeki muallimlerinin bazı niteliklerine ait 1913-1914 eğitim öğretim yılındaki tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. 1913-1914 ders yılı Konya Darülmuallimini'nde mevcut muallimlerin yaşları ve maaşları (MUN, 1336)

Muallimlerin yaşları					İdareci ve Muallimlerin Maaşları				Açıklama
20-25	25-30	30-40	40-50	50-60	500 kuruştan az	500 - 1000	1000-1500	1500-2000	
4	9	1		1	5	9	1		Üçü uygulama okulu muallimidir

Tabloda 1913-1914 eğitim öğretim yılındaki Konya Darülmuallimini muallimlerinin yaşları ve maaşlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Buna göre, muallimlerin tamamına yakını gençtir. Toplam on beş muallimi olan okulda, muallimlerin üçü uygulama okulunda görev yapmaktadır. Muallimler farklı oranda maaş almaktadır. Darülmualliminde görev yapan hocalardan, beşinin 500 kuruştan az maaş aldığı, dokuzunun ise 500-1000 kuruş arasında maaş aldığı anlaşılmaktadır.

Öğretmen yetiştirmek üzere darülmualliminler açılmıştır. Fakat darülmuallimin muallimleri nerelerden mezun olmuşlardır konusu merak edilebilir. Vilayet darülmualliminleri'ndeki muallimlerin mezun oldukları okullar konusuna ilişkin aşağıda bir tablo sunulmuştur.

Tablo 3. Konya Darülmuallimini Muallimlerinin Mezuniyetleri (MUN, 1336)

Okullar	Konya Dârülmuallimini
Darülfünun	
Ulum-ı Şeriye Şubesi	
Ulum-ı Edebiye Şubesi	
Riyaziyyat Şubesi	
Tabiiyyat Şubesi	
Harbiye Mektebi	
Mülkiye Mektebi	
Ticaret Mektebi	
Sanayi-i Nefise Mektebi	
Halkalı Ziraat Mektebi	1
Darülmuallimin-i Aliye	5
Darülmuallimin-i Rüşdiyye	
Darülmuallimin-i İbtidâiye	7
Dersten Mecaz	
İdadiye Mektebi	1
Rüşdiyye Mektebi	
Özel Okullar	1
Avrupa Mektepleri	
Özel Eğitim Alan	
Diğer Mekteplerden	
Toplam	15

Tabloya göre, Konya Darülmuallimininde bulunan toplam on beş muallimin tamamına yakını darülmuallimin mezunudur. Okulda darülfünun ve şubelerine ait muallimler bulunmamaktadır. Halkalı Ziraat Mektebi'nden mezun bir muallim varken, İdadiye Mektebi ve Özel Okul mezunu iki muallim görev yapmaktadır. Diğerleri darülmualliminin âliye ve ibtidâiye mezunudur.

Konya Darülmuallimini ile ilgili bir başka arşiv belgesindeki verilerde muallim ve çalışanlara ilişkin ayrıntılar yer almaktadır.

Tablo 4. Konya Darülmuallimini'nde İdareciler ile Eğitim Öğretim Heyetine Ait Bilgiler İle Öğrenci Mevcudunu İçeren Cetvel (I. Dünya Savaşı Öncesi (BOA, MF. ALY, 8-160, 1311.N.5))

İsmi ve Memuriyeti	Doğum Tarihi	Mezuniyeti	Okuttuğu Dersler	Haftada Saat	Maaş miktarı	Açıklama
Müdür Ahmet Besim Efendi	1882	İstanbul Darülmuallimin-i Rüşdiyyesi	Fenn-i terbiye ve el işleri	12	1466	133 kuruş el işlerine aittir.
Müdür Muavini Cevdet Efendi	1891	İstanbul Sultanisi (Leyli İdadî) Fransa'da Bizanson Darülmuallimini	Ulûm-ı Riyaziye	16	900	
Muallim-i Evvel İsmail Hakkı Efendi	1863	İstanbul Darülmuallimin-i Rüşdiyyesi	Kurân-ı Kerim ve Malumat-ı Diniye	8	1000	
Muallim-i Sani Mehmet Zeki Efendi	1885	İstanbul Darülmuallimin-i Âliye (İbtidaiye Kısmı)	Türkçe	18	800	
Ulum-ı Ziraiye Muallimi Mehmet Ali Efendi	1893	Halkalı Ziraat Mektebi	Ulûm-ı Ziraiye ve Fransızca	14	800	
Muallim-i Salis Ahmet Hamdi Efendi	1892	İstanbul Darülmuallimin-i Âliye (İbtidaiye Kısmı)	Ulûm-ı Tabiye ve Terbiye-i Bedeniye	19	833	133 kuruş terbiye-i bedeniye dersine aittir.
Muallim-i Rabi Mustafa Asım Efendi	1885	İstanbul Darülmuallimin-i Âliye (İbtidaiye Kısmı)	Tarih ve Coğrafya	14	600	
Muallim-i Hamis Hilmi Efendi		Ankara Darülmuallimin-i Rüşdiyyesi	Malumat-ı Kanuniye, Usûl-ı Defteri, Kıraat ve ezber, Hüsn-ü Hat	18	700	200 kuruş hüsn-ü hat dersine aittir.
Resim Muallimi Bekir Sıtkı Efendi	1877	Konya İdadisi	Resim	7	600	Seyyar muallimdir
Musiki Muallimi Bahaddin Efendi	1883	İdadî Derecesinde Hususi Tahsil Görmüştür	Mûsiki	4	133	Seyyar muallimdir
Tatbikat İbtidaisi Muallim-i Evveli Ahmet Necati Efendi	1888	Karahisar Darülmuallimin-i İbtidaisi	Hesap, Hendese, Türkçe, Kavaid, Kıraat, İmla, Resim	30	500	Dersler tatbikat ibtidâisi öğrencilerine aittir.
Tatbikat İbtidaisi Muallim-i Sanisi Osman Nuri Efendi	1892	Selanik Darülmuallimin-i İbtidaiyesi	Kurân-ı Kerim ve Malumat-ı Diniye, Tahrir, El İşleri, Musiki	30	450	"
Tatbikat İbtidaisi Muallimi Ali Efendi	1891	Konya Darülmuallimin-i İbtidaiyesi	Tarih, Coğrafya, Eşya dersleri, Elifba, Ziraat	30	400	"
Katip Memduh Efendi	1883	İdadî Derecesinde Hususi Tahsil Görmüştür.			500	
Ambar Memuru Sıdkı Efendi	1870	İdadî Derecesinde Hususi Tahsil Görmüştür.			400	

Konya Darülmuallimini'nde I. Dünya Harbi öncesinde müdür ve müdür muavini dışında yedi muallimin görev yaptığı anlaşılmaktadır. Müdür ve yardımcısı da derslere girmektedir. Resim ve müzik derslerinin programda yer alması bu derslere ayrı hocaların girmesi, mesleki ve genel kültür dersleri dışındaki bu tür derslerin eğitime verilen önemi göstermesi bakımından kayda değerdir. Darülmuallimine bağlı Tatbikat Mektebi'nde üç muallim görev yapmaktadır. Bu muallimler dışında, okulda yalnız katip ve ambar memuru bulunmaktadır. İdareci, muallimler ve memurların maaşlarının farklı olduğu görülmektedir.

2.3. Öğrenciler

Konya Darülmuallimini'nde öğrenci sayısı seneler itibarıyla değişmekle birlikte, 4 Eylül 1305 (16 Eylül 1889) tarihinde darülmuallimin binasının tamir edilen bölümünde toplam 91 öğrencinin öğrenim gördüğü kaynaklarda yer alır. (BOA., MF.ALY, 5-54, 1307.M.21).

Konya Darülmuallimini'nde 1910 senesinde 136 öğrenci eğitim görmektedir (BOA.,MF.İST., 10-12, 1328.L.9). 1912-1913 eğitim yılında 49 öğrenci, 1913-1914 eğitim öğretim yılında ise, darülmualliminde 76 öğrenci mevcudu bulunmaktadır. Darülmuallimindeki öğrenci sayısının bir önceki eğitim yılına oranla 27 kişi arttığı anlaşılmıştır. Konya'daki darülmualliminde 1913-1914 eğitim yılında azınlıklardan Rum, Ermeni veya Musevi öğrenci bulunmamaktadır(MUN, 1336).

Vilayet darülmualliminlerinde öğrenim gören öğrenci sayıları dikkate alındığında, 1910 senesinde Konya Darülmuallimini'nde yüz otuz altı öğrencinin eğitim alması dikkate değer bir rakamdır.

Konya Darülmuallimininde I. Dünya Savaşı öncesi öğrenci miktarı sınıflara göre şöyledir (BOA, MF. ALY, 8-160, 1311.N.5)

Birinci Sene Mevcudu	44
İkinci Sene Mevcudu	35
Üçüncü Sene Mevcudu	19
Dördüncü Sene Mevcudu	46
Toplam	144

Tatbikat İbtidai Mektebi'ndeki Mevcut Öğrenci

Devre-i Evveli Birinci Sene Mevcudu	45
Devre-i Evveli İkinci Sene Mevcudu	27
Devre-i Mütevasit Birinci Sene	32
Toplam	104

Dünya Harbi'nin ardından öğrenci miktarı da artmıştır. Darülmuallimin'de cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda 112'si leylî (yatılı) olmak üzere, 179 öğrenci vardır (Ferit vd, 1923; 66).

Konya'da açılan darülmualliminde öğrencilerin yatılı bir şekilde okumaları temin edilirken, aynı zamanda ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla öğrencilere aylık 30'ar kuruş verilmiştir (BOA., ŞD, 207-23, 1291.C.7).

2.3.1. Öğrenci Kabulü, Dersler ve Sınavlar

Darülmualliminle ilgili çeşitli tarihlerde yürürlüğe giren, nizamname ve talimatnamelerle idari ve akademik işleyiş düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu tüzük ve yönetmeliklerde darülmuallimine öğrenci kabulü, dersler ve sınavlar hakkında ayrıntılar yer almıştır. Burada yalnız, vilayet darülmualliminleri ile ilgili olarak hazırlanan nizamnamedeki öğrenci kabulü, dersler ve sınavlar hakkındaki hususlar belirtilecektir.

Vilayet darülmualliminleri ile ilgili nizamnameye göre, darülmuallimin şubelerine alınacak öğrenciler iyi ve ahlak sahibi kişilerden olması ve yaşlarının 20'den aşağı olmaması gerekmektedir. Başvuranlar Türkçe okuyup yazabilmelidirler. Darülmuallimin öğrencilerinin sınavları Recep ayının 15'inde başlayıp, Şaban ayı ortasına kadar devam etmektedir. Şevval ayının onunda tatil edilip bundan sonra tekrar dersler başlamaktadır(Koçer,1960;34).

Konya Darülmuallimini'nde 1907 tarihinde düzenlenen genel sınavlara ilişkin arşiv belgesinde yer alan bilgilere, burada yer vermek mümkündür. Bu belge bir sınav cetveli olup, aynı zamanda darülmuallimine ilişkin farklı bilgileri bizlere yansıtmaktadır.

Konya Darülmuallimin-i İbtidâiye şubesinde 1907 senesinde yapılan sınavlarda öğrenim sürelerini tamamlayarak yeterlilik gösterip şهادetname almaya hak kazanan öğrencilerin numaraları, memleketleri, isimleri ve her dersten aldıkları notlar bu sınav cetvelinde yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin çoğu Konya ve çevresinden gelmektedir. Sınav cetvelinde okutulan dersler de yer alır. Konya Darülmuallimin-i İbtidâiye şubesinde I. Sınıfta Tecvid, Kûran-ı Kerim, Ulum-ı Diniye, Arabi, Farsi, Hesap, Coğrafya, Tarih, Kavaid-i Türkçe, Kıraat, İmlâ, Hüsn-ü Hât dersleri okutulmaktadır ve öğrencilerin her birine ahlâk notu verilmiştir. İkinci sınıfta da benzer dersler gösterilmektedir. Yalnız, usul-ı tedris ve terbiye dersi de ikinci sınıf programında bulunur. Birinci sınıfta on altı öğrenci sınava katılmış olup, bunlardan yalnız biri sınıfta kalmıştır. İkinci sınıftan da yirmi öğrenci sınava girmiş ve tamamı tüm derslerden başarılı olmuştur. Bu

durumda okulda 1907 senesinde 36 öğrencinin eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Bu öğrencilerin tayinleri de özellikle Konya ve çevresine yapılmıştır(BOA, MF-ALY, 14-33, 1325.Ş.15).

2.4. Mezunlar

Konya Darülmuallimini mezunları çeşitli okullarda görev yapmaktadırlar. Bazıları belli bir süre muallimlik yaptıktan sonra, müdür veya müfettiş olabilmektedirler.

Öğretmenlerin tayinleri maarif meclisince onaylanmaktadır. Örneğin, Konya'nın Hatunsaray nahiyesine bağlı Akviran karyesi ibtidâi mektebi muallimliğine Darülmuallimin-i İbtidâiye mezunu İbrahim Efendi 19 Şubat 1320 (4 Mart 1905) tarihinde tayin olmuş ve tayini meclisce de uygun görülmüştür (BOA., MF.MKB, 120-5, 1323.M.2). 1907 senesinde mezun olan öğrencilerin tayinlerinin özellikle kaza merkezlerine çıktığı arşiv vesikasından anlaşılmaktadır(BOA., MF.ALY, 14-33, 1325.Ş.15).

Darülmuallimin muallimleri çeşitli okullarda müdürlük de yapabilmektedirler. Konya'da idadi mektebi müdürünün Adana'ya tayin olması üzerine, Konya Darülmuallimini muallimi Haydar Efendi İdadi Mektebi Müdürlüğüne 1306 (M.1890) senesinde getirilmiştir (BOA., MF.ALY, 7-52, 1308.S.29).

Konya Darülmuallimininden mezun olanların sayısı seneden seneye farklı olmaktadır. Örnek olması bakımından aşağıda 1894-1895 eğitim öğretim yılına ait bir tabloya yer verilmiştir.

Tablo 5. 1894-1895 eğitim öğretim yılında Konya Darülmuallimini'nden Mezun Olanlar (Alkan, 2000)

Vilayet	Öğrenci	Diploma Alanlar	Ehliyetname Alanlar
Konya	23	9	5

Konya Darülmuallimini mevcut muallimleri eğitimden geçirmek suretiyle bunlara ehliyetname de vermektedir. Tabloya göre toplam on dört öğrenciye öğretmenlik yapabilmeye belgesi verilmiştir.

Konya Darülmuallimini'nden 1911-1912 eğitim öğretim senesi sonunda mezun olanların sayısı 28'dir. (BOA., MF.ALY, 37-24, 1331.R.4) Okulun kuruluşundan sonraki yıllara doğru giden süreçte mezun ettiği öğrenci sayısında bir artış olduğu gözlemlenmektedir. 1895 senesinde on dört öğrenci mezun olurken, 1912'de yirmi sekiz öğrenciye şهادetname (diploma) verilmiştir.

Konya Darülmuallimini'nde 1912-1913 eğitim öğretim döneminde yani bir sene sonra otuz sekiz öğrenci mezun edilmiştir (MUN, 1336).

2.5. Çalışanlar

Taşra Darülmualliminlerinin bir çoğunda birkaç muallim ve bevvab (hademe) görev yapmıştır. Yatılı olan okullarda görevli sayısı çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Konya Darülmuallimini'ndeki görevlilerin sayısı hakkında aşağıdaki tablo bilgi vermektedir.

Tablo 6. 1913-1914 Ders Yılı Konya Darülmuallimini'nde mevcut Memurlar, Muallimler ve Müstahdemler (MUN, 1336)

İdare Heyeti	Eğitim Öğretim Heyeti	Müstahdem	Hademe	Toplam
4	13		11	28

Darülmualliminlerde idare heyeti; müdür, müdür muavini, katip ve ambar memurundan oluşmaktadır.

Konya Darülmuallimin'in teşkilat yapısında başta müdür olmak üzere, müdüre bağlı öğretim kurulu, müdür baş yardımcısı, disiplin kurulu bulunuyor idi. Müdür Yardımcısı ve öğretmenler ile, iç hizmetleri şefi, hizmetliler, aşçı, bekçi, kütüphane ve muhasebe memuru, depo memuru, sicil memuru, yazı işleri memuru, hemşire ve teknisyen diğer görevliler idi (Çıpan, 1998;25).

Darülmuallimin'de cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda 5 memur 14 muallim görev yaptığı Konya Tarihi ile ilgili bir eserde anlaşılır (Ferit vd.,1923;66).

3. Konya Darülmuallimini'nin İslahı

21 Eylül 1902 tarihinde Konya valisi, sıbyan mektebinin ibtidâiye dönüştürülmesi üzerine yeni usulde öğretim yapacak Darülmuallimin-i ibtidâiyenin en az 100 yatılı öğrenciyi kabul edebilecek derecede genişletilmesi ile eğitimin de bu oranda ıslah edilmesi konularını ele almıştır. Valinin Mabeyn-i Hümayun baş kitabetine yazdığı yazıda, eğitimin yayılması ve okunacak derslerin düzenlenmesi ile dâhilinde bir de uygulama ibtidâi mektebi açılmasından bahsedilir. Öğrenim süresinin üç seneye çıkarılması planlanan

darülmualiminin liva merkezlerinde gündüzlü olarak açılması planlanmış, Hatta ileride kaza merkezlerinde açılabileceğine işaret edilmiştir. Bundan sonra darülmualliminden mezun olmayanların karyede muallimliğe tayin olunmasının yasaklanması ile ilgili maarif müdüriyetinin bir layihası bulunduğu işaret edilmiştir. Bunun dışında, vilayette bulunan Darülmualimin binasının zaman geçtikçe harap olduğuna değinilmiş, buranın tamirâtı için 25.000 kuruş sarf edileceği yazıda yer almaktadır. Konya valisinin hükümete gönderdiği yazıda Konya'da ibtidâîye mekteplerinin sayısının arttığına işaret edilir. Bunun yanı sıra eğitimin yayılması ve yeni usulün gelişmesi için maarif nezaretinin gerektiği kadar yardımda bulunmadığına değinilmiştir. Konya Darülmualimin'in genişletilmesi ve inşası ile öğrenci sayısının artırılması istenir. Konya'da öğrencilerin İstanbul'a kadar gitmeden, çok fazla külfete katlanmadan okumalarının temin edilebileceği, Anadolu halkından birçok öğrencinin İstanbul'a kadar adeta şedd-i rihâl (hayvana semer vurma) şeklinde gitmesine meydan bırakılmaması gereği ifade edilir. Eğitimin Anadolu'da da istenilen seviyeye gelmesinin mümkün olabileceği ilave edilmiştir (BOA., Y.MTV, 234-142, 1320.C.21).

Burada Anadolu'nun veya Konya'nın eğitime sahip çıkmaya çalıştığı görünmektedir. Anadolu kendine güvenmektedir ve yüksek eğitimin verilmesi için öğrencilerin İstanbul'a kadar gitmeleri istenmemekte, eğitimin mahallinden verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Eğitim bakanından bu konuda destek beklenmekte ve İstanbul'da verilecek eğitimin Konya'da da verilebileceği inancı bulunmaktadır.

Konya Darülmualimini için istenilenler şöyle sıralanabilir. Konya Darülmualimin-i İbtidaiyyenin en az 100 yatılı talebesinin olması ve bunu kabul edebilecek derecede Darülmualimininin genişletilmesi, darülmualiminin öğretim elemanlarının sayısının artırılması, darülmualliminde okutulacak derslerin düzenlenmesi ve ıslahı, darülmualimin dâhiline bir de uygulama için ibtidâî mektebi açılması, Darülmualimin'de öğrenim süresinin üç seneye çıkartılması, şimdilik liva merkezlerinde darülmualimin açılması, okulun tamire ihtiyacı olan yerlerinin hemen tamir ettirilmesi ve tamirat masrafinin bakanlığa ait inşaat tertibinden ödenmesi şeklindedir (BOA., Y.MTV, 234-142, 1320.C.21).

4. Denetim

Osmanlı Devleti'nde modernleşme sürecinde, teftiş uygulamalarının yapılmış olduğunu görmekteyiz.

Vilayet Maarif Müfettişleri, vilayetlerdeki teftiş işlerini yürütmüşler ve müfettişler, darülmualiminleri senede en az ikişer defa teftiş etmekle görevlendirilmişlerdir. Teftişte, mektebin düzeni, nasıl eğitim verildiği, öğrencilerin bilgi düzeyleri ve genel durum, idareci ve muallimlerin liyakatı ve kabiliyetleri, görevlerine verdikleri önem, ders araç gereçlerini koruyup korumadıkları, demir baş ve ambar defterlerinin, sınav cetvellerinin, öğrenci sicillerinin düzeni, talimat hükümlerine uygun olup olmadığını müfettişler düzenleyeceği rapora yazacaklar ve bu raporu bakanlığa göndereceklerdi (BOA., MF.HTF, 1-79, 1332.B.5).

Konya Darülmuallimininde öğrencilere okudukları sürece verilen aylıklar, öğrencinin okuldan ihraç edilmesi halinde geri alınmıştır.

Konya Darülmuallimini öğrencilerinden Cemil Efendi öğrenciliğe yakışmayan hal ve hareketlerinden dolayı okuldan kaydı silinmiştir. Nizamname, gereğince okulda çıkarılan öğrenci velisi belli bir miktar para ödemek durumundadır. 1916 senesinde, Cemil Efendi'nin velisinden 1400 kuruş kadar bir paranın tahsil edilmesi söz konusu olmuştur (BOA., DH.UMVM, 66-62, 1335.Ca.04).

Konya Darülmuallimininde, uygulana gelen bir sistem olarak muallimlerin ödüllendirildiği görülmüştür.

Örneğin, Konya Darülmuallimini muallimi Hüseyin Efendi hizmette gösterdiği gayretler nedeniyle beşinci rütbeden bir kıta mecidi nişanı ile maarif nezaretince 1905 senesinde ödüllendirilmiştir (BOA., İ.TAL, 1323.B.16, İrade No: 73).

Konya Darülmuallimininde muallimlerle ilgili teftiş raporlarının düzenlenmiş olduğunu arşiv kayıtlarından anlamaktayız. Muallim teftiş raporlarında her muallime bir numara verilmiştir. Bu raporlarda muallimin isimleri, maaşları, görev yerleri, tayinleri ve işe başlamaları konusundaki bilgilerin yanında vukuat hakkında bir bölüm ve açıklama kısmı da yer almaktadır. Muallim teftiş raporundan bir örneğe aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 7. Konya Darülmuallimini Muallim Teftiş Raporu (Teftiş Defterleri, D.No: 85, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi (BYEK), s.16)

Muallimin No'su	612
Muallimin İsmi	Zeki Efendi
Maaşı	1100
Cihet-i itası	Ahval-i hususiye
Mahal ve sıfat-ı memuriyet	Darülmuallimin Müdür Muavini
Suret-i tayini	Makam-ı nezaret
Tayinine dair olan emirnamenin tarihi	1915
Numarası	199585/2692
Tarih-i mübaşeret	3 Teşrin-i sani 1331
Vukuat-ı sairesi:	1916 tarihinde kadro haricine çıkarılmıştır.
Açıklama:	1915'te işten el çekirilmiştir. Emirname-i nezaret mucibince

Konya Darülmuallimini muallimleri ile ilgili olarak yapılan bir teftişin neticesinde: Muallimlerin bilgi ve kabiliyetleri açısından darülmualliminde ders vermeye yeterli oldukları da ifade edilmiştir (BYEK,D.NO:85, s.22)

Konya darülmuallimini cumhuriyet sonrasındaki eğitimde yaşanan değişimlerle birlikte diğer darülmualliminler gibi öğretmen okulu olarak anılır.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde darülmualliminin taşraya yayılma sürecinde, Konya ön planda yer almıştır.

Konya darülmuallimini öğrenci ve öğretmen sayısı ile mezun edilen öğrenciler açısından, Osmanlı Devleti'nde üç kıtada eğitim veren darülmualliminler içerisinde ön sıralarda yer alır. Bu durum, Konya'nın darülmuallimin eğitimine verdiği önemi gösterir.

Konya darülmuallimin-i ibtidâiye ve rüşdiye şubesi ile yatılı ve ücretsiz bir şekilde eğitim vermiştir. Osmanlı Devleti'nde vilayet darülmualliminlerinin tamamına yakını ibtidâiyelere muallim yetiştirmiştir. Yalnız dört darülmualliminin rüşdiye şubesi bulunmaktadır. Bu darülmualliminler içerisinde Konya da yer almaktadır.

Konya Darülmuallimini özellikle bulunduğu coğrafyaya hizmet vermiştir. Darülmuallimine gelen öğrencilerin önemli bir kısmı Konya ve çevresinden geldiği gibi, mezunların da çoğu Konya vilayetinin kaza ve karyelerine tayin edilmiştir.

Konya valisinin yürüttüğü yazışmalardan, vilayette idarecilerin eğitime sahip çıktığı anlaşılmaktadır. Darülmualliminde yapılan ıslah çalışmaları ile öğrenci ve öğretmen sayısının artırılmak suretiyle daha fazla öğrenci mezun edilmek istenmiştir. Yeni usulle eğitim verecek muallimlerin yetiştirilmesi için gereken çaba gösterilmiştir. Hatta darülmuallimine verilen desteğin diğer mekteplere oranla daha fazla olması, öğretmen yetiştirmeye verilen önemi göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Konya Darülmuallimini kurulduğu 1875 senesinden, cumhuriyetin ilanına kadar her bakımdan gelişmiştir. Programa yeni dersler ilave edilmiş, öğrenci, muallim ve mezun sayısı artmıştır.

Konya Darülmuallimininde teftiş konusunda, idarecilerin, muallimlerin ve öğrencilerin denetime tabi tutuldukları görülür. Güzel davranışların pekiştirilmesi için ödül kullanılırken, kötü davranışların tekrarlanmaması için cezai yaptırımlar uygulanmıştır.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)
 BOA., ŞD, 207-23, 1291.C.7
 BOA., ŞD., 207-36, 1292.Za.26
 BOA.MF.İST., 10-12, 1328.L.9
 BOA., ŞD, 207-23, 1291.C.7
 BOA., MF.MKT, 995-64, 1325.R.12
 BOA., MF.22-22, 1291.L.24
 BOA., DH.UMVM, 24-27, 1337.R.20

BOA., MF.MKT, 180-71, 1311.S.29
BOA., DH.UMVM, 24-32, 1337.B.11
BOA., DH.UMVM, 24-10, 1335.S.11
BOA., MF.MKB, 120-5, 1323.M.2
BOA., MF.ALY, 14-33, 1325.Ş.15
BOA., MF.ALY, 7-52, 1308.S.29
BOA., MF.ALY, 37-24, 1331.R.4
BOA., Y.MTV, 234-142, 1320.C.21
BOA., MF.ALY, 5-54, 1307.M.21
BOA., DH.UMVM, 66-62, 1335.Ca.04
BOA., İ.TAL, 1323.B.16, İrade No: 73
BOA., MF.HTF, 1-79, 1332.B.5
Teftiş Defterleri, D.No:85, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi (BYEK)

B. Diğer Eserler

- Akyüz, Yahya , (2004) Türk Eğitim Tarihi, İstanbul, Pegem A Yayınları.
- Alkan, Mehmet Ö.,(2000) Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri, Ankara,T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Cevad, Mahmut, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe Teşkilat ve İcraatı, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1338
- Çıpan, İsmail, (1998) Konya Kız Öğretmen Okulu, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.
- Ferit, Mehmet Muhlis, Mümtaz Bahri (1339-1923) Konya ve Rehberi, Konya, Ahmet İhsan ve Şürekâsı.
- Koçer, Hasan Ali, (1960) Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967), Ankara, Yargıçoğlu Matbaası.
- Maarif-i Umumiye Nezareti (MUN), (1920) , 1913-1914 Senesine Mahsus Maarif-i Umumiye İhsaiyyat Mecmuası.
- Şerif, Ahmet, (1999) Anadolu'da Tanin, Haz. Mehmet Çetin Börekçi, I. Cilt, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- TBMM Zabıt Ceridesi, cilt 7, TBMM Matbaası, Ankara, 1944.